

Polonistyka

CZASOPISMO DLA NAUCZYCIELI

Nr 8
wrzesień 2013

511 (LXVII) indeks 369357
CENA 17,50 ZŁ
(w tym 5% VAT)

Fantastyka baśniowa, czyli Pan Kleks i Harry Potter

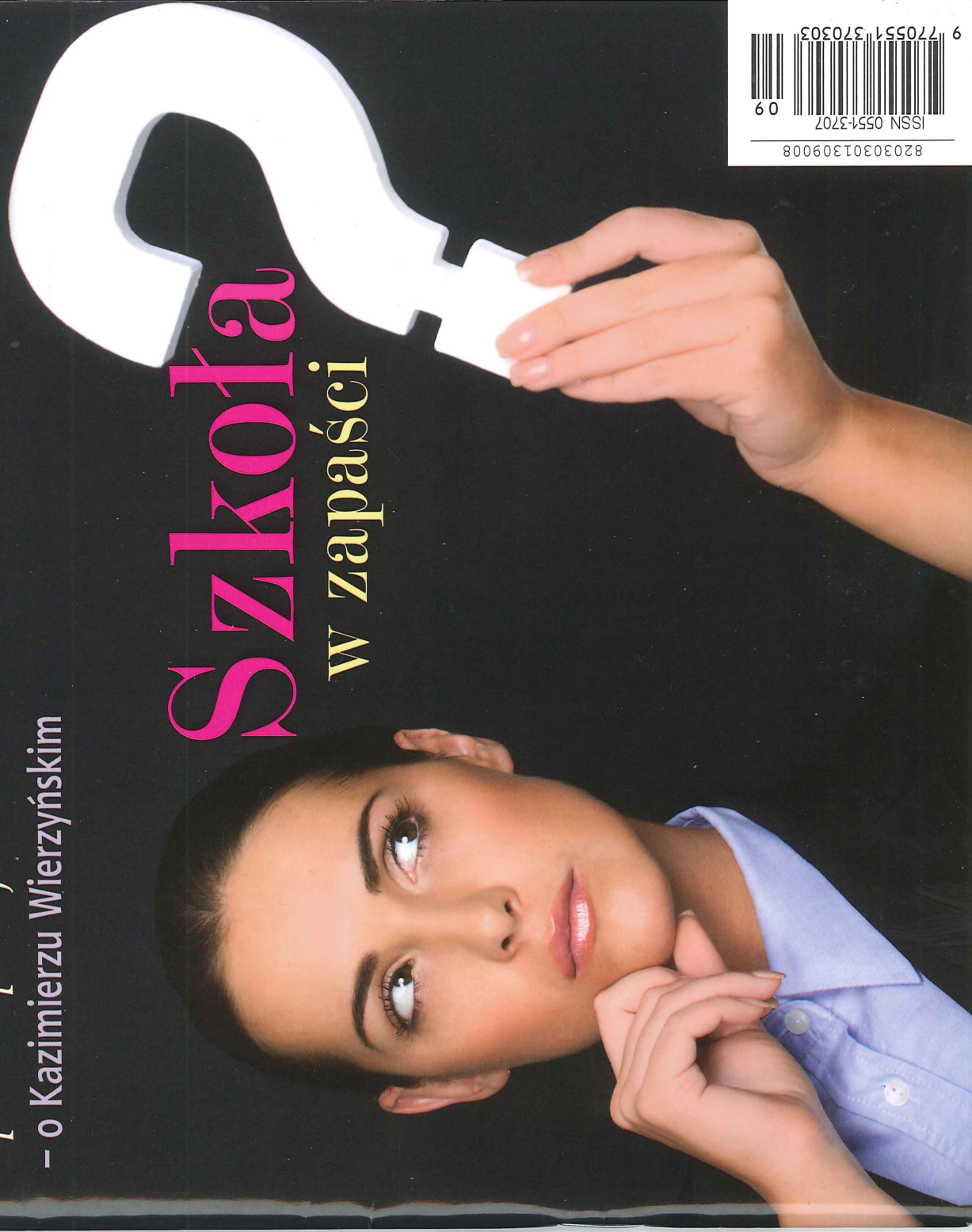
„Słyszeć ze zrozumieniem”,
czyli metoda Tomatisa

Sport i poezja

– o Kazimierzu Wierzyńskim

O kształceniu

- Humanistów na Zachodzie
- Polaków na Wschodzie

Szkoła
w zapaści

82030301309008

ISSN 0551-3702

09

9 770551 370303

Nauczyciel – wychowawca?

Można by powiedzieć, że współcześnie życie szkolne składa się z samych „imponderabilów”: niewątpliwie każdy, kto uczył w szkole, niezależnie od poziomu nauczania – podstawowego, gimnazjalnego czy licealnego (a także uniwersyteckiego!) – doświadczył tego, co trudno przewidzieć, zauważyć w porę, znaleźć na czas rozwiązanie, uchwycić to, co nieuchwytnie i niemierzalne. Wiemy, że szkoły są różnicowane – prywatne i państwowe, nowatorskie i tradycyjne, dobre i kiepskie. I nie zależy to od struktury – państwowej czy prywatnej, lecz od ludzi, którzy w danej szkole pracują. Jak pojmują swoją pracę - dbają o dobre wyniki na egzaminach i rankingi szkół? Tradycyjnie przekazują wiedzę – w liceum historycznoliterackim? Kształcą i skupiają uwagę na samodzielnym myśleniu ucznia i jego kreatywności? Dbają o język uczniów, czytanie ze zrozumieniem i interpretację utworu? O aksjologiczny wymiar lekcji? Słowem – tylko kształcą, czy także wychowują?

Poloniści mają szczególną możliwość oddziaływania pozytywnego przez obcowanie z dobrą literaturą, z filmem, sztuką, kulturą, pod warunkiem, że to obcowanie będzie dosłowne, czyli dokonane osobistym rozpoznaniem danego dzieła i empatią wobec poznanego losu bohatera. Język, którym się posługujemy na tak pomyślanej lekcji, nie będzie ubogi – ani prostacki, ani wulgarny.

Jan Paweł II już przed laty wyraził w Paryżu w siedzibie UNESCO troskę o kształtowanie w szkole człowieczeństwa:

„Czy w całym procesie wychowania, w szczególności szkolnego, nie nastąpiło jednostronne przesunięcie w kierunku samego wykształcenia? Czy przy takim układzie proporcji (...) nie zostaje coraz bardziej przesłonięty sam człowiek? Byłaby to całkowita alienacja wychowywania”.

Szanowni Czytelnicy, w aktualnej rzeczywistości szkolnej w Polsce „alienacja” dotyczy nie tylko wychowania, ale również kształcenia. Próbowalam przedstawić przyczyny szkolnej zapaści w pierwszym artykule, uświadamiając sobie i Państwu popełnione błędy w nieustannym reformowaniu. Piszę także, jak było, bo tego młodzi nauczyciele już nie wiedzą i nie doceniają wolności. A wolność to odpowiedzialność.

Zapraszam do lektury całego zeszycu, w którym znaleźć można informacje o szkolnictwie w Europie, w Polsce i na Wschodzie; są także ciekawe teksty z praktyki: „O wartościach sportu...” i wierszu Kazimierza Wierzyńskiego, o lekturze tekstów A. Lindgren, J. Brzechwy, J. K. Rowling, J. Dehnela. Życzę pozytywnej i milej lektury.

Bożena Chrzęstowska

W NUMERZE

OD REDAKCJI

3 **Bożena Chrzęstowska**, Nauczyciel – wychowawca?

HORYZONTY POLONISTYKI

4 **Bożena Chrzęstowska**, Szkoła w zapaści?!

8 **Maria Cyran**, Człowiek – naród – język ojczysty

13 **Joanna Szpendowska**, Metody kształcenia humanistów na Uniwersytecie w Liverpoolu

16 **Agata Bogdańska**, Matura europejska. Co nowego?

POLSKI W PRAKTYCE – TAJNIKI WARSZTATU

19 **Antoni Soduła**, Z dziennika nauczyciela na Wschodzie

24 **Natalia Rud-Volga**, Sytuacja językowa na Ukrainie

27 **Magdalena Walusiak**, Fantastyczny męski tercet

28 **Paweł Sporek**, O wartościach sportu i nie tylko.

„Nurmi” Kazimierza Wierzyńskiego w szkole gimnazjalnej

33 Słyszec ze zrozumieniem. Rozmowa z mgr Anną Sudol

35 **Aleksandra M. Konopka**, Ronja, córka zbójnika

39 **Julia Gepner**, Fantastyka baśniowa na przykładzie „Akademii Pana Kleksa” oraz „Harry Potter i kamień filozoficzny”

44 **Marta Mytko**, Ortograficzne rozmowy o marzeniach w szkole podstawowej

48 **Beata Majchrzak**, Saturnalia Francisco de Goi i Jacka

Dehnela

Polonistyka

CZASOPISMO DLA NAUCZYCIELI

Komitet redakcyjny: Bożena Chrzęstowska (red. naczelny), Zofia Agnieszka Kłakówna, Krzysztof Koc, Katarzyna Kuczyńska-Koschany, Maria Kwiatkowska-Ratejczak, Anna Legężyńska, Wioletta Michalek (korekta), Beata Przymuszała, Michał Ratejczak (sekretarz redakcji), Piotr Siłwinski, Zenon Uryga, Wiesława Wantuch, Seweryna Wystrouch.
Adres redakcji: 61-701 Poznań, ul. Fredy 10 (Uniwersytet im. A. Mickiewicza, Collegium Maius), tel. 604 214 091, polonistyka@interia.pl, staly_dyzur_redakcyjny - srody, godz. 12-15.

Wydawca: Dr. Josef Raabe Spółka Wydawnicza Sp. z o.o., Wola Plaza, ul. Młynarska 8/12, 01-104 Warszawa, tel. 22 244 84 78, fax 22 244 84 76, raabe@raabe.com.pl, www.edupress.pl NIP: 526-13-49-514, REGON: 011864960 Sąd Rejonowy dla M.st. Warszawy w Warszawie, XII Wydział Gospodarczy KRS 0000118704
Wysokość Kapitału Zakładowego: 50 000 PLN **Prezes zarządu:** Anna Gryczewska. **Dyrektor wydawniczy:** Józef Szewczyk, tel. 22 244 84 70, jszewczyk@raabe.com.pl
Dział obsługi klienta/prenumerata: tel. 22 244 84 11, fax 22 244 84 76, prenumerata@raabe.com.pl. **Reklama:** Andrzej Izbjak tel. 22 244 84 77, 692 277 761, reklama@raabe.com.pl. **Skład i łamanie:** Kinga Chudobiecka, tel. 503 90 25 35.
Druk i oprawa: Pabianickie Zakłady Graficzne SA, 95-200 Pabianice, ul. Piotra Skargi 40/42.

Inne informacje: Redakcja nie zwraca nadesłanych materiałów i zastrzega sobie prawo formalnych zmian w treści artykułów, nie odpowiada za treść płatnych reklam.
Nakład: 3 000 egz. Fot. na okładce: Fotolia

Metody kształcenia humanistów na Uniwersytecie w Liverpoolu

JOANNA SZPENDOWSKA

Dzięki refleksji metodycznej, odpowiedniemu zaangażowaniu, kreatywności, pomysłowości, ale też odwadze, uda się zaproponować studentom model aktywnego kształcenia, przygotowującego ich do sprostania wymaganiom, jakie mogą stawiać przed nimi przyszłe sytuacje zawodowe.

Dzięki programowi Erasmus semestr letni roku akademickiego 2011/2012 spędziłam na Uniwersytecie w Liverpoolu, prowadząc własne badania i odbywając praktyki w *Eighteenth-Century Worlds Research Centre* – międzynarodowym instytucie zrzeszającym badaczy osiemnastego wieku. Pobyt w Anglii dał mi okazję do wizytowania oraz współprowadzenia dwóch modułów nauczania: fakultatywnego, przeznaczanego dla słuchaczy kierunków humanistycznych studiów pierwszego stopnia, oraz cyklu zajęć o charakterze seminarium magisterskiego dla studentów historii, którzy wybrali oświecenie jako przedmiot specjalizacji.

Zebrane doświadczenia stanowią podstawę dla refleksji nad metodami stosowanymi przeze mnie na zajęciach po powrocie na rodzimą uczelnię; jednak szczególnie znaczące mogą okazać się one w kontekście projektowanego z prof. Katarzyną Meller zmodernizowanego programu zajęć konwersatoryjnych z historii literatury staropolskiej i oświecenia dla stacjonarnych studiów licencjackich filologii polskiej. Zamysłem finansowanego w ramach programu POKL przedsię-

wzięcia jest wprowadzenie szerokiego zakresu pomocy dydaktycznych. Nie mniej ważne dla sukcesu planu dydaktycznego jest jednak niezaniebywanie tradycyjnych, sprawdzonych metod dydaktyki akademickiej, a także otwartość na możliwości, jakie niesie wyjscie poza salę wykładową.

INTERDYSCYPLINARNE ZAJĘCIA FAKULTATYWNE

We wspomnianym kontekście najciekawiej przedstawia się przedmiot widniejący w planie studiów pierwszego stopnia jako HLAC 200, którego problematyka zawarta została w tytule – *Living the Global Eighteenth Century*.

Określony w sylabusie program kształcenia zakładał wprowadzenie studentów w różne aspekty życia w Wielkiej Brytanii i w Europie pomiędzy 1740 i 1815 rokiem oraz zwrócenie ich uwagi na aktualność poruszanych zagadnień: w opisie przedmiotu podkreśla się, iż wspomniany okres jest uważany za początek nowoczesności, wtedy bowiem narodziły się i upowszechniły wyobrażenia na temat natury ludzkiej i społeczeństwa, które do dziś kształtują naszą egzystencję, a rozwój handlu i koloni-

zacja odcisnęły trwałe piętno na życiu codziennym mieszkańców Starego Kontynentu.

Do prymarnych celów prowadzonego przez wykładowców romanistyki, germanistyki, anglistyki, historii i filologii klasycznej modułu należało m.in. dostarczenie studentowi wglądu w wielość źródeł i materiałów oraz metodologii badań nad wiekiem osiemnastym, a następnie zachęta do twórczego i aktywnego podejścia do nauki poprzez interaktywny wykład, seminarium i pracę w terenie.

W efekcie student powinien rozwinąć umiejętności badawcze, oparte na ciekawości względem tematu, zdolności zadawania pytań, poszerzania zakresu ich problematyki a także chęci do odnajdywania na nie odpowiedzi.

By uzyskać zaliczenie, prócz aktywnego uczestnictwa w zajęciach, student był zobowiązany wykonać trzy zadania.

Pierwsze z nich to piętnastominutowa prezentacja na ustalony w grafiku zajęć temat, stanowiąca opracowanie danego zagadnienia na podstawie wybranych przez studenta tekstów literackich, prac naukowych i materiałów ikonograficznych. Student powinien wykonać programy PowerPoint lub Flash oraz przygotować najważniejsze informacje i cytaty w postaci wydruków dla pozostałych słuchaczy. Sam temat winien natomiast być przedstawiony tak, by prowokować do dalszych pytań i móc stać się punktem wyjścia dla wybiegającej reszty zajęć dyskusji. Udział oceny prezentacji w ocenie całościowej wynosił 20%; po wystąpieniu studenta wykładowcy oraz uczestnicy fakultetu wypowiadali swoje uwagi dotyczące sposobu przygotowania prezentacji.

Wszyscy wypełniali też ankietę, w której w skali 1-7 oceniane były: stopień zgłębienia tematu, struktura prezentacji oraz jej zgodność z problemem badawczym; następnie brano pod uwagę sposób wystąpienia oraz poprowadzenie dyskusji – w tej kategorii punktowane były: emisja głosu, szybkość, pewność i jasność mówienia, kontakt ze słuchaczami i dyscyplina czasowa, wreszcie chęć do udziału w dalszej dyskusji oraz poziom znajomości tematu. Ostatni punkt ankiety dotyczył strony technicznej prezentacji: umiejscowienia i formatyczne studenta, dobór materiałów i stopień efektywnego wykorzystania pomocy elektronicznych. Student mógł maksymalnie uzyskać 99 punktów, 50 punktów stanowiło próg zaliczenia zadania. Referent otrzymał do wglądu wszystkie formularze, jednak tylko ankiety wykładowców były brane pod uwagę przy wystawianiu oceny końcowej.

Drugie podlegające ewaluacji zadanie to Wilki, którego zaliczenie stanowiło 30% oceny całościowej. Polegało ono na współtworzeniu platformy e-learningowej przez wykonanie podstrony, zawierającej opis wybranego artefaktu, reprezentatywnego dla materialnej sfery życia osiemnastowiecznego Liverpoolu. Obiektem naukowych dociekań mógł stać się, na przykład, przedmiot wyprodukowany w Liverpoolu, dzieło o tematyce dotyczącej

miasta, stworzone przez artystę pochodzącego z Liverpoolu lub też będące w posiadaniu jego mieszkańców. Student mógł także zająć się historią danego budynku czy nawet opisaniem architektonicznej struktury całej ulicy. Strona Wilki miała zawierać materiał ikonograficzny oraz tekst o objętości 500-1000 słów, objaśniający, w jaki sposób historia artefaktu wiązała się z codziennością mieszkańców miasta w XVIII stuleciu. Zalecano też, by ukazywać współczesną postać opisywanych miejsc czy przedmiotów codziennego użytku.

Aż 50% oceny ogólnej stanowiła ocena portfolio o objętości 3000 słów, do którego wykonania przygotowywał cały cykl zajęć i zebrane w czasie ich trwania, podlegające własnej refleksji wiadomości. Projekt ten, choć stawał przed studentem przede wszystkim wymóg rzetelnej pracy badawczej, wprowadzał też jednak element fabularnej przygody. Przez cały semestr student, wykorzystując bibliografię z cicheń, w tym podane źródła, teksty literackie oraz – w wyborze – opracowania, konstruował wybraną przez siebie postać fikcyjną lub rekonstruował elementy życiorysu postaci historycznej w kontekście proponowanych tematów.

Przyjmując pewne założenia wyjściowe, takie jak data i miejsce urodzenia bohatera, płeć, status społeczny i materialny, przynależność narodowa i rasowa czy wyznawana religia, student dookreślał następnie elementy światopoglądu i życia codziennego postaci. Przyjmując powyższe czynniki jako wyznaczniki prawdopodobieństwa, kształtował swojego bohatera, dobierając mu lektury, rozrywki, przedmioty codziennego użytku, opisując przy tym jego zachowanie i postawy w różnych sytuacjach.

PRZEBIEG ZAJĘĆ

Zajęcia odbywały się co tydzień, konwersatoria trwały godzinę zegarową, natomiast wykłady i wyprawy terenowe – dwie. Podczas zajęć wprowadzających udzielono wyczerpujących informacji o przebiegu fakultetu, kryteriach oceniania, oczekiwaniach

względem prac zaliczeniowych. Na pierwsze spotkanie studenci mieli przygotować też i opracować wstępnie wybrane materiały o charakterze osobistych zapisów: osiemnastowieczny pamiętnik, dziurnik czy zbiór listów. Zadanie to wprowadzało w obręb dyskusji o różnorodności stylów życia w oświeceniu oraz wielości czynników je warunkujących, a niektórym umożliwiło natchmiastowe „zaadaptowanie” swojego bohatera.

W kolejnym tygodniu ćwiczenia odbyły się w formie wycieczki po Liverpoolu. Studenci tropili ślady osiemnastowiecznej architektury i odtwarzali dawną topografię miasta, poszukiwali miejsc ważnych dla rozwoju przemysłu i międzynarodowego handlu, odkrywali świadectwa fali emigracji do Ameryki, ale też liverpoolską kartę handlu niewolnikami.

Dzięki tej wyprawie studenci mogli wstępnie rozpoznać też podziały społeczne obowiązujące w Liverpoolu w XVIII w., które wyznaczać będą trasę miejskich wędrówek bohaterów ich prac zaliczeniowych.

W następnym tygodniu studenci spotkali się w magazynach Muzeum Narodowego; sesja ta dawała okazję do zapoznania się z podwalinami nowoczesnych mechanizmów konsumpcji, modą, kategorią luksusu oraz istotą osiemnastowiecznego gustu. Kustosze zaprezentowali przedmioty codziennego użytku, wpisując ich historię w kontekst ekonomiczny, społeczny i kulturowy, ukazując też wraz z wykładowcami, jak np. odkrycie Pompejów i Herkulanum oraz obecność antyku w sztuce wpływała na rozwój rodzimych brytyjskich przedsiębiorstw i kształtowała zapotrzebowanie na określone produkty.

W trakcie wykładów studenci mogli wziąć do ręki i dokładnie obejrzyć niewystawiane w danej chwili eksponaty; uczestnicy zajęć zostali wszak wprowadza-

dzieni do miejsc niedostępnych dla zwiedzających. Zyskali oni tym samym poczucie, że nie są potencjalnymi niszczycielami dóbr przeszłości czy biernymi obserwatorami niewiele dla nich znaczących starych przedmiotów, ale stając się uczestnikami odkrywania i ożywiania historii. To jednak nie jedyna korzyść tego typu zajęć: opisana formuła przywraca bowiem ważne, a zaniebawiane miejsce muzeum, archiwum i bibliotek jako instytucji o kluczowej roli w edukacji historyków, kulturoznawców czy literaturoznawców.

Wykład w magazynie pozwolił studentom przygotować się do kolejnego konwersatorium, podczas którego przedstawiali nawyki konsumpcyjne swojego bohatera, m.in. przez umiejscowienie na mapie dawnego Liverpoolu sklepów, w których wybrana postać mogła się zaopatrywać.

Schemat wykładu i następujących po nim skorelowanych ćwiczeń został zachowany przez cały cykl semestralny, a kolejne zajęcia poświęcone były zagadnieniom konsekwencji podróży i ekspansji kolonialnej, kształtowania się świadomości europejskiej w zderzeniu z innymi kulturami, idei postępu i jej praktycznym wcieleniom, a także praktykom czytelniczym osiemnastowiecznej Anglii. Wykład poruszający tę problematykę odbywał się w Bibliotece Athenaeum, będącej niegdyś klubem, miejscem dyskusji i narodzin istotnych dla Liverpoolu przedsięwzięć.

SEMINARIUM MAGISTERSKIE

Wartość uczestniczenia w tym module zwiększał fakt, iż stanowiącym dydaktyczny eksperyment – zajęcia były bowiem prowadzone w ten sposób po raz pierwszy, ale też – jak się okazało – nie ostatni. Przedmiot został oceniony w ankietach studenckich bardzo wysoko i będzie kontynuowanych w kolejnych latach. Pełnego obrazu metod nauczania w ECW dopełniło jednak seminarium dla magistrantów, poświęcone w semestrze letnim 2012 r.

zagadnieniom szeroko rozumianych rewolucji i przemian, jakie w skali globalnej miały miejsce u progu nowoczesności; na jednym z zajęć omawiana była również sytuacja Polski u schyłku osiemnastego wieku.

Program tego przedmiotu realizowany był w tradycyjnej formie konwersatorium akademickiego, co pozwalało na omawianie pewnych zagadnień na wyższym w stosunku do zajęć przeznaczonych dla studiów pierwszego stopnia poziomie refleksji teoretycznej, a postępy w pisaniu rozprawy magisterskiej uczestnicy seminarium mogli przedstawić podczas doktoranckiej sesji naukowej. Poza tym zachowane zostały pewne elementy wspólne z modelem H-LAC 200, a więc obowiązkowe prezentacje i schemat ich oceny, jak również system prowadzenia zajęć przez dwóch wykładowców.

Oba te czynniki miały kluczową rolę w realizowanym zamyśle dydaktycznym.

Prezentacje wymagały merytorycznego przygotowania i jednocześnie ustanawiały referenta wspólnego prowadzącym ćwiczenia, motywując go tym samym do utrzymania odpowiedniego poziomu swojego wystąpienia i czyniąc moderatorem dyskusji.

Ocena prezentacji, dokonywana na bieżąco przez wszystkich uczestników spotkań, uczyła nie tylko kultury wypowiedzianych sądów – również negatywnych – ale też pewności siebie u obu stron dyskusji. Referent oswajał się z opiniami innych i zyskiwał kompetencje do udzielania rzeczowych odpowiedzi, nie zamykając się w sobie pod wpływem słów ewentualnej krytyki. Dodatkowym atutem tego schematu była wspomniana rotacja w obrębie pary prowadzących.

Opisany układ pobudzał do wymiany myśli przez możliwość zaprezentowa-

nia wielości ujęć danego tematu, a także niwelował autorytatywną sytuację wykładowcy będącego w opozycji wobec reszty studentów, jednocześnie mobilizując ich do większej aktywności i odwagi badawczej.

Konstrukcja bibliografii, obejmującej minimum dwadzieścia pozycji do każdego tematu, również łączyła zamysł obu modułów. Istotą dużej liczby ponownych materiałów było ukazanie studentom *spectrum* problematyki, jaka może łączyć się z danym zagadnieniem, a następnie nakłonienie ich do samodzielnego obrania ścieżki badawczej, co skutkowało indywidualnym przygotowaniem kilku artykułów i książek. Taki układ umożliwiał wykorzystanie pełnego potencjału zajęć, stanowił jednak duże wyzwanie nie tylko dla studentów, ale też dla wykładowców. Zmuszeni oni byli do nadania odpowiedniego tonu dyskusji, w której udział brały osoby o innym zapleczu źródeł i opracowań.

Oprócz pomysłowości i wprowadzania umożliwiających pełne zrozumienie tematu elementów narracyjnej przygody, bez trudu można było więc dostrzec holdowanie tradycyjnej akademickiej dyscyplinie naukowej, objawiające się w wysokich wymaganiach, jakie każdy student musiał spełnić, by uzyskać zaliczenie. Pomimo faktu, iż żądna z grup nie przekraczała liczby ośmiu słuchaczy, a każdy z nich wykazywał się istotnym zaangażowaniem, nie wszyscy ukończyli wybrane przez siebie kursy.

Projektowana obecnie modernizacja historii literatury staropolskiej i oświecenia na studiach I i II stopnia daje szereg możliwości w zakresie aplikacji opisanych przeze mnie i sprawdzonych już przez wykładowców z Anglii metod dydaktyki akademickiej: spójność programów nauczania na obu poziomach kształcenia gwarantować powinna bowiem dobra komunikacja między zespołami wykładowców oraz efektywne wykorzystanie stworzonych przez POKL możliwości budowania solidnego zaplecza technicznego.

JOANNA SZPENDOWSKA

doktorantka w Zakładzie Literatury Staropolskiej i Oświecenia IFP UAM.